

EZ ITT A REKLÁM HELYE... AVAGY A MÉDIÁVAL TÁMOGATOTT FÖLDRAJZTANULÁS

EGY DÍJNYERTES OTDK DOLGOZAT BEMUTATÁSA

FAVOURING MEDIA-SUPPORTED GEOGRAPHY TEACHING. A PRIZE-WINNING PAPER OF THE NATIONAL SCIENTIFIC STUDENTS' ASSOCIATIONS CONFERENCE

DARABOS KATA^a – GERLANG VIVIEN^b

egyetemi hallgatók, ELTE Természettudományi Kar FFI Földrajz szakmódszertani csoport

^a darabos.kata.95@gmail.com; ^b gerlang.vivien@gmail.com

Abstract

Media is present in many areas of our lives and has a substantial effect on us. If we consider these aspects, geography is also present everywhere. This thought was what inspired us to do our research, and investigate the opportunities in the application of media pedagogy to the teaching of geography.

Keywords: media, pedagogy, geography, mediapedagogy, motivation

Bevezetés

A média körülvesz minket, életünk szerves részét képezi, ahogyan a földrajz is mindenütt jelen van. Miért ne ötvözhetnénk hát a kettőt!? Ebből a gondolatból indult ki az OTDK dolgozatunk. A média igen fontos tényező társadalmunk számára, hiszen annak három lényeges funkcióját biztosítja, vagyis megőrizz, üzeneteket és tudásformákat közvetít, illetve kulturális tudástartalmakat ad át. A mediapedagógia olyan tudományterület, amely ezen tudástartalom, illetve átadási rendszer működésével, annak megértésével és – ami nagyon fontos – az oktatásban való hasznosíthatóságával foglalkozik (MAKÁDI M. 2015). Minden, ami információt hordoz, médiának tekinthető, ennek értelmében a televíziós, rádiós, valamint sajtóműfajok termékein túl sok egyéb dolog idesorolható, a teljesség igénye nélkül: a videófilm, a fotó, a gif, a képregény, a plakát, a csomagolóanyag, a hanganyag, a prospektus, a hirdetés vagy akár a narráció is. A mediapedagógia új és gyorsan fejlődő tudományterület, ami a pszichológia, a pedagógia, a szociológia, valamint a médiakutatás-médiaelmélet elemeit egyaránt tartalmazza (MAKÁDI M. 2015). Célja és feladata, hogy a tanulók a megfelelő médiumok kiválasztásán túl megtanulják kiszűrni azokból a lényeges információkat, és be tudják fogadni, fel tudják dolgozni azokat. Ezen kívül segítséget nyújt a médiumok felhasználásából fakadó esetleges veszélyek megelőzésében és kezelésében, kritikus médiahasználatra tanít.

„A médiaműveltség azoknak az ismereteknek és készségeknek az összessége, amelyek nélkülözhetetlenek ahhoz, hogy megértsük, milyen médiumokban és formákban jelenhetnek meg az adatok, az információk és a tudás, hogyan keletkeznek ezek, hogyan tárolhatók, hogyan továbbíthatók, és hogyan prezentálhatók” (KOLTAY T. 2009). Ennek értelmében ahhoz, hogy a tanulási folyamat részét képezhesse a média, szükség van a médiaműveltségre. A tanulóknak tudatos médiafogyasztóvá kell válniuk, kritikusan kell szemlélniük minden kiszűrt információt. A médiakompetencia léte nem magától értetődő, kialakulása egy hosszú folyamat, több lépcsőfokkal. Akár hegymászásként is felfogható, ahol a hegy lábánál a médiumok ismerete, az információk felkutatása, kiszűrése található (1. ábra). Felette a médiakritikai szemlélet helyezkedik el, majd a médiatermékek sajátosságainak ismerete következik. A negyedik szint a médiahasználat, ahol az előzőeket alkalmazva már probléma nélkül tudjuk magát a médiát és annak eszközeit igénybe venni. A folyamat utolsó lépése a médiaalkotás, amely során már mi alkotjuk meg a médiaterméket. Ezen túlmutat a kreatív média, amikor az elkészült terméket elemzik is a készítők, és ezáltal dolgozzák fel a témát. Ez a médiakompetencia hegyének a csúcса (MAKÁDI M. 2015).

Bármerre nézünk, médiumok, információhordozók hadával találjuk szembe magunkat, beszivárogtak mindennapi életünkbe. Így célszerű azokat nem csupán szórakozás és kikapcsolódás céljából igénybe venni, hanem ennél hatékonyabban, a tanulási-tanítási folyamatban felhasználni. Ez jelentheti azt, hogy a tanulás során a tanulók az egyes médiatermékeket megfigyelik, elemzik, de akár saját produktumot is alkothatnak.



1. ábra. A médiakompetencia kialakulásának folyamata (forrás: a szerzők)

Kutatási módszer és eredmények

Kutatásunk egyik fő célkitűzése az volt, hogy felmérjük, milyen szerep jut jelenleg a köznevelésben a médiumoknak, milyen arányban használják a pedagógusok, mely médiatermékeket tartják a leghasznosabbnak a tanítás során, valamint, hogy a tanulók mennyire igényelnék, ha médiapedagógiával támogatott földrajztanításban részesülnének. Ezen kérdések felderítésére a legalkalmasabb módszernek a tanulók kérdőíves kikérdezését tartottuk, az őket tanító földrajztanárokkal pedig interjúkat készítettünk. A kérdőíveket öt különböző profilú intézmény 7–10. évfolyamos tanulóihoz juttattuk el. A korcsoport választását az indokolta, hogy földrajzot önálló tantárgyként ezeken az évfolyamokon tanulnak. A minta eltérő jellegű iskolákból (egyházi, valamint állami fenntartású, hatosztályos, illetve négyosztályos gimnázium és szakgimnázium) való begyűjtése pedig azért volt fontos, hogy minél teljesebb képet kaphassunk. Összesen csaknem 400 tanulói kérdőívet dolgoztunk fel. Kérdéseink fókuszában az állt, hogy a tanulók hétköznapjaiban mennyire van jelen a média, milyenek az általános médiafogyasztási szokásaik, mi ragadja meg leginkább a figyelmüket, földrajzóráikon mekkora szerephez jutnak az egyes médiatermékek, ezekkel mennyire foglalkoznak szívesen, maguk is alkottak-e már önállóan, vagy lenne-e rá hajlandóságuk.

A köznevelés másik fontos csoportját, a pedagógusokat is megkérdeztük, interjúkat készítettünk a vizsgált osztályok földrajztanáraival. Olyan kérdésekre kerestük a választ, mint hogy jelenleg használják-e a médiumokat, a médiapedagógiai eszközöket tanóráikon, ha igen, melyeket részesítik előnyben, milyen szempont alapján választják ki ezeket. Érdekeltek minket továbbá, hogy mennyire találják motiválónak, hatékonynak e módszereket, eszközöket. Ezen kívül rákérdeztünk arra, hogy mely téma feldolgozását tudják leginkább elképzelni ilyen módon, és hogy szerintük szükséges-e egyáltalán beilleszteni ezeket a földrajzi tanulási-tanítási folyamatba. Összességében azt a következtetést vonhatjuk le a tanári interjúkból, hogy a média oktatásban való felhasználása megosztó a pedagógusok körében. A legtöbben pozitívan vélekednek róla, de akadtak, akik teljesen elzárkóztak attól. Meg kell említenünk, hogy mintavételünk nem tekinthető reprezentatívnak, de mindenesetre mutat egy általános képet a médiapedagógia mai oktatásban elfoglalt helyzetéről és a vele szembeni elvárásokról, valamint jó kiindulópontot jelentett számunkra feladataink kidolgozásához.

Médiaalapú földrajzi feladattár

Dolgozatunkkal legfőbb célunk az volt, hogy valami hasznosíthatót, kézzel foghatóhoz hozzunk létre, ami segítséget nyújthat azoknak a földrajztanároknak, akik médiapedagógiai eszközökkel kívánják színesíteni óráikat. Így a kérdőívek és interjúk

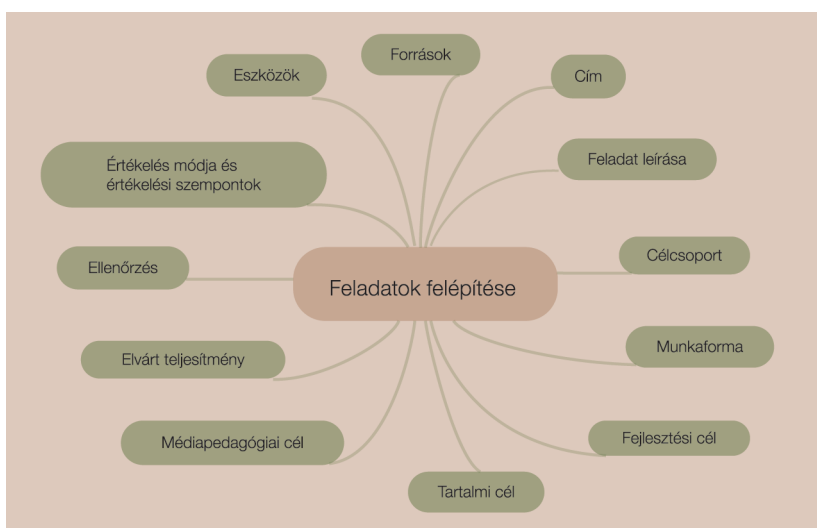
kiértékelése, valamint a szakirodalom feldolgozása után létrehoztunk egy feladatbankot, amiben földrajzi tartalmat feldolgozó, ámde médiapedagógiai eszközökre épülő feladatok, tevékenységek kaptak helyet. A feladattár két fő részből áll: összefoglaló táblázat és a feladatok részletes leírása. A feladatgyűjtemény alapját a Nemzeti alaptanterv (2012) által meghatározott fejlesztési feladatok adták, ezekhez rendeltük hozzá az egyes évfolyamok kerettantervi követelményeit, végül témakörönként földrajzi tartalmú feladatokkal töltöttük fel. A táblázat csak feladattitركet tartalmaz, a feladatok közötti keresés megkönnyítése érdekében (1. táblázat).

Minden feladatot azonos séma alapján dolgoztunk ki (2. ábra). Először a cím, majd a feladat leírása következik, amit a tanulók is megkapnak. A többi információ a módszert alkalmazó pedagógusoknak nyújt segítséget a lebonyolításban. Megjelölünk javasolt célcsoportot, munkaformát, kifejtjük a tartalmi, a fejlesztési és a médiapedagógiai célokat, az ellenőrzés és az értékelés módját, szempontjait. Az elvárt teljesítményt is megfogalmazzuk, amihez esetenként konkrét megoldási lehetőségeket is adunk. Fontosnak tartottuk az eszközök és források felsorolását is, hogy a felhasználó tudja, mivel kell készülnie, ha a választott feladatot szeretné megvalósítani földrajzóráján.

A dolgozat 150 darab részletesen kidolgozott feladatot tartalmaz. Mindegyikét nem áll módunkban ezen tanulmány keretei között bemutatni, de fontosnak tartjuk, hogy az összes médiapedagógiára épülő fejlesztő feladatunk elérhető legyen. Ennek érdekében egy bárki számára publikus **blogot** hoztunk létre, aminek tartalma folyamatosan

Fejlesztési feladat (Nat 2012)	7–8. évfolyam		9–10. évfolyam	
	Tananyag	Médiapedagógiai módszerekre épülő feladatok	Tananyag	Médiapedagógiai módszerekre épülő feladatok
Tájékozódás a földrajzi térben	Tájékozódás a Földön, nevezetes szélességi körök, kontinensek elhelyezkedése	Google Tour Builder utazás	A Világegyetem felépítésének megismerése	Mese
	Az egyes kontinensek elhelyezkedése, határai	„Föld-pláza”	A Naprendszer égitestjeinek elhelyezkedése, jellemzői	A) Videónarráció B) Reklámkészítés

1. táblázat. A feladattár keresőtáblázatának felépítése



2. ábra. A feladatok kidolgozási szempontjai

frissíthető, bővíthető, átdolgozható, és a felület könnyen kezelhető. Így lehetőség van arra is, hogy a feladatainkat kipróbáló pedagógusok visszajelzést küldjenek a tapasztalataikról, és mi azokat felhasználva folyamatosan fejlesztjük a feladatbankot. Ízelítőül bemutatunk néhány feladatot.

1. feladat – Felhőgyár

Feladat: Megnyílt a világ első felhőgyára. Az összes felhőtípust el tudják itt készíteni, ami csak létezik. A gyár felkért, hogy állíts össze egy prospektust számukra, aminek segítségével meg tudják mutatni, hogy milyen termékek előállítását tudják vállalni. Szerepeljen benne a felhők neve, lehetőleg legyenek képek azokról, és mutassátok be a főbb ismertetőjegyeiket is!

Célcsoport: 9–10. évfolyam

Munkaforma: csoportmunka (optimális esetben 3 fős csoportok), otthoni munka

Tartalmi cél: a főbb felhőtípusok és azok tulajdonságainak átisméltése és elmélyítése

Fejlesztési cél: együttműködési, kommunikációs (akár digitális kommunikáció), lényegkiemelési készség fejlesztése.

Médiapedagógiai cél: a prospektus formai követelményeinek megismerése, valamint a médianyelv használatának fejlesztése.

Elvárt teljesítmény: földrajzilag helyes, a prospektus formai követelményeinek megfelelő alkotás.

Ellenőrzés: a diákok beviszik a tanárnak az elkészült munkákat, a tanár ellenőrzi a prospektusokat, javítja, majd felhívja a figyelmet az esetleges hibákra.

Értékelési mód: a tanári értékelés történhet szóban és írásban a szempontok alapján.

Értékelési szempontok: a felhőtípusok megnevezése, a felhőtípusok helyes jellemzése, vagyis a legfőbb tulajdonságok hibátlan ismertetése (kinézet, megjelenési magasság, érdekességek, megfelelő kép), megfelelés a prospektus műfaji követelményeinek, a médianyelv megfelelő használata, a magyar nyelv szabályainak megfelelő szöveg.

2. feladat – Hirdetés Ausztráliáról

Feladat: Írj rövid hirdetést egy utazási iroda nevében, amiben egy utazást népszerűsítesz Ausztráliába! Tehát mondd el, hogy miért érdemes odalátogatni, mely nagyobb tájai és milyen érdekességei vannak! Mondandódat maximum öt mondatban foglalld össze!

Célcsoport: 7–8. évfolyam

Munkaforma: egyéni munka

Tartami cél: Ausztrália nagyobb tájainak jellemzőinek megismerése.

Fejlesztési cél: a kreativitás és a lényegkiemelő készség fejlesztése.

Médiapedagógiai cél: a hirdetés mint médiatermék formai követelményeinek és a médianyelv megfelelő használatának fejlesztése.

Elvárt teljesítmény: a hirdetés szabályainak megfelelő, kreatív, földrajzilag helyes alkotás.

Ellenőrzés: a tanár meghallgatja mindenki megoldását.

Értékelési mód: a tanár szóban értékeli a megoldásokat a szempontok alapján.

Értékelési szempontok: Ausztrália előnyös, turisztikailag fontos tulajdonságainak megfogalmazása, lényegkiemelés, a médianyelv megfelelő használata, a terjedelem betartása, kreativitás, ötletesség.

Eszközök: A4-es lapok, színes ceruzák

3. feladat – Lengyelország csomagolópapíron

Feladat: A legjobb barátod rajong Lengyelorszáért, így ennek figyelembe vételével szeretnéd becsomagolni a neki szánt ajándékot. Tervezd meg a lengyel jellegzetességeket ábrázoló csomagolópapírt vagy ajándéktasakot! Legalább A4-es méretű legyen, rajzolhatod, nyomdázhatsz, képeket ragaszthatsz, és számítógéppel is szerkesztheted!

Célcsoport: 7–8. évfolyam

Munkaforma: egyéni munka, házi feladat

Tartalmi cél: Lengyelország földrajzi-környezeti vonásainak, nevezetességeinek, kultúrájának, látványosságainak megismerése, az ismeretek összefoglalása.

Fejlesztési cél: a kreativitás és a lényegkiemelő készség fejlesztése.

Médiapedagógiai cél: a csomagolás mint reklámfelület, ezáltal információhordozó megismerése és alkalmazása.

Elvárt teljesítmény: esztétikus, Lengyelország fő földrajzi vonásait szemléltető csomagolópapír vagy reklámtáska.

Ellenőrzés: a következő órai „bemutató” során az osztály együtt végignézi a kész csomagolóanyagokat.

Értékelés módja: a tanár szóban értékeli, a legjobb feladatmegoldások kikerülnek a tanterem falára.

Értékelési szempontok: az ország fő jellegzetességeinek, látnivalóinak helyes kiválasztása, (tényleg a földrajzi szempontból fontos jellemzőket emeli ki), felismerhető és esztétikus ábrázolása.

Eszközök: A4-es lap vagy felirat és ábra nélküli papírtasak, a választott technikától függően képek, ragasztó, színes ceruza, filctoll, festék stb.

4. feladat – Medley a sokszínű Amerikáról

Feladat: Készíts egy medley-t, azaz zenei válogatást, egyveleget különböző zenék egy-egy részletének egymás után fűzésével, amiben érzékelteted az amerikai kultúra sokszínűségét! Írj néhány soros magyarázatot is a hanganyag mellé, amiben elmondod, hogy miért azokat a dallamokat, zenerészleteket választottad! Ne felejtse el a forrás-megjelölést a leírásban!

Célcsoport: 9–10. évfolyam

Munkaforma: egyéni munka

Tartalmi cél: Amerika kulturális sokszínűségének megismerése.

Fejlesztési cél: a kreativitás, a digitális kompetencia, az IKT-eszközök használatának fejlesztése.

Médiapedagógiai cél: a medley mint médiatermék tulajdonságainak megismerése.

Elvárt teljesítmény: minél kreatívabban elkészített medley és ezt földrajzilag helyesen megindokoló rövid jellemzés.

Ellenőrzés: a tanulók elküldik a tanárnak a zeneösszeállításokat az írásos jellemzéssel együtt, és a tanár ellenőrzi ezeket.

Értékelési mód: a tanár röviden, írásban értékeli, a legjobb munkákat a következő órán bemutatja.

Értékelési szempontok: kreativitás, szaktudományos hitelesség, helyes jellemzés.

Eszközök: hanglejátszásra alkalmas eszközök (például laptop, számítógép, tablet)

5. feladat – Weather Band

Feladat: Tervezz rajongói pólót az „Időjárás és éghajlat elemei” együttes koncertjére! Szerepeljen rajta a tagok neve, és legyen képi megjelenítésük is!

Célcsoport: 9–10. évfolyam

Munkaforma: páros munka

Tartalmi cél: az időjárás és éghajlat elemeinek rendszerezése, azok képi megjelenítése.

Fejlesztési cél: kreativitás, lényegkiemelési és együttműködési készség fejlesztése.

Médiapedagógiai cél: a rajongói póló mint információhordozó, illetve reklámfelület lényegének megismerése.

Elvárt teljesítmény: földrajzi tartalmú, az időjárás és éghajlat elemeit összefoglaló, kreatív pólóterv.

Ellenőrzés: a tanár a páros munka alatt körbejár, ellenőriz, szükség esetén segít.

Értékelés módja: a tanulók bemutatják munkáikat, a tanár szóban értékeli az órán. Az osztály tanulói vagy csoportjai szavazással dönthetnek, hogy melyik páros nyerje el a „legjobb pólóterv” díját.

Eszközök: póló formájúra kivágott lapok, színes ceruzák

A további, médiapedagógiára épülő, földrajzi tartalmú feladataink az alábbi helyen érhetők el: <http://foldrajztanitas.blogspot.hu/>

Következtetések

Kutatásunk során azt tapasztaltuk, hogy a jelenlegi köznevelésben a médiapedagógiának nem szánnak túl nagy szerepet, pedig a tanulók részéről lenne igény szélesebb körben történő alkalmazására. Feladataink közül igyekeztünk minél többet megvalósítani osztálytermi körülmények között, hogy az ott szerzett tapasztalatokat felhasználva formálni tudjuk a feladattárat (3, 4. ábra).

A médiapedagógiával támogatott földrajzórák tanulságosak voltak számunkra, a módszer hatékonynak és motiválónak bizonyult. A média jól használható a mindennapi tanítás-tanulási folyamatban, alternatívát nyújthat a jelenlegi többnyire frontális oktatással



3. ábra. Hirdetés Ausztráliáról (balra), Lengyelországot jelképező csomagolóanyag terve (középen), Weather Band rajongói póló (jobbra), tanulói munkák (a szerzők felvételei)

szemben, hiszen a diákok igénylik az ilyen típusú tevékenységeket. Nagy előnye, hogy nem csupán a médiával kapcsolatos készségeket fejleszti, hanem sok egyéb kompetencia elsajátítását, készség kialakítását is elősegíti, például az együttműködési és a kommunikációs készséget vagy a kreativitást. Bár úgy tűnhet, fő célunk az volt, hogy a tanítás során médiumokat használjunk, illetve médiatermékeket hozzunk létre, valójában ez csak egy eszköz volt arra, hogy a földrajzi tartalmat minél hatékonyabb módon közvetítsük a tanulóknak.

Elsőre azt gondolhatnánk, hogy a médiapedagógiai módszerek alkalmazása igen sok időt és energiát igényel a tanároktól, de mivel a tevékenységek jelentős hányada csoportos vagy páros munkaformájú, így a tanár szinte csak moderátor, menedzser szerepet tölt be a tanítási órán. Az előkészületek nyilván igényelnek munkát, de nem jelentősen többet, mint egy átlagos órára való felkészülés. Tekintve a részletesen kidolgozott feladatokat, a felkészülési idő is töredékére csökkenhet. Természetesen a feladatok jelen formája csak kiindulási alap, hiszen minden osztály más és más, amit leginkább saját tanáruk ismer, így arra bízhatnánk mindenkit, aki kipróbálja azokat, hogy szabja saját csoportja igényeire.

Feladataink megalkotásakor gondoltunk azokra az oktatási intézményekre is, ahol szerényebbek a feltételek, így nagyrészt olyan tevékenységek szerepelnek a feladatgyűjteményben, melyekhez a tanulókon és a tanárokon kívül csupán sok kreativitásra van szükség. Persze nem hátrány, ha rendelkezésre áll néhány számítógép, de alapvetően



4. ábra. Tanulók médiaalkotás közben (a szerzők felvételei)

nem létfontosságúak. Munkánkkal az volt a legfőbb célunk, hogy megmutassuk, lehet máshogyan is földrajzot tanítani-tanulni, izgalmasan, kreatívan, hogy a tanulók várják, ne csak túléljék a tanórákat.

Irodalom

KOLTAY T. 2009: Médiaműveltség, média-írástudás, digitális írástudás. In: Médiakutató, 10. évf. 4. pp. 111–116. http://www.mediakutato.hu/cikk/2009_04_tel/08_mediamuveltség_digitalis_irastudas (2017. 10. 29.)

MAKÁDI M. 2011: Zabolázd meg a médiasárkányt! Médiapedagógiai módszerek alkalmazása a földrajz-tanításban. In: A Földrajz Tanítása. Mozaik Kiadó. Szeged. 19. évf. 2. pp. 3–14.

MAKÁDI M. 2015: Tevékenykedtető módszerek a földrajz-tanításban – Szakmódszertani kézikönyv. Eötvös Loránd Tudományegyetem TTK, Budapest. file:///C:/Users/Kata/Downloads/Tevekenykedteto_foldrajz-tanitas%20(1).pdf (2017.10.29.)

A szerzők a tanulmányéval azonos című dolgozata a XXXIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencia Tanulás- és Tanításmódszertani – Tudástechnológiai Szekciójában 2017 tavaszán I. helyezést ért el (téma-vezető: dr. Makádi Mariann).